

ZIYA NEDENİYLE SENETLERİN İPTALİ

Stj. Av. Besime Umay KÖKTEN*

1) GİRİŞ

Zıya nedeniyle senetlerin iptali davası **Türk Ticaret Kanunumuzda** düzenlenmiş olan uygulamada da yer alan dava çeşitlerinden biridir. Borçlar Kanununun **89. maddesinin birinci fıkrası** adi borç senetleri hakkında uygulanır. Bu konu aşağıda incelenecektir. Bu maddenin ikinci fıkrasında kıymetli evrakın iptaline ilişkin hükümlerin saklı olduğu belirtilmiştir. Bu sebeple kıymetli evrakın zıya ve iptali konusuna ilişkin düzenlemeler Türk Ticaret Kanunumuzda yer alır. Kıymetli evrakın iptali **Türk Ticaret Kanununun 563-565 maddelerinde** genel olarak düzenlenmiştir. **573-591.maddelerinde** hamile yazılı senetlerin iptali; **669-677. maddelerinde** poliçenin iptali; emtia senetleri, ipotekli borç ve irat senetlerinin iptali için ise özel hükümlerle farklı fassillarda ayrıntılı olarak düzenleme yapılmıştır.

2) SENET KAVRAMI

Senet kavramının tanımı kanunlarımızda yapılmış değildir. **HUMK m. 287** ve devamı maddeleri senet ile ilgili olmasına rağmen, senedin tanımı yapılmamıştır. Doktrinde yapılan tanıma göre senet, bir düşüncenin, bir fikrin bir cisim üzerinde yazı ile ifade edilmesidir, senetten söz edebilmek için bir hakkın maddi bir malzeme üzerinde yazıya dökülmüş olması gerekir, yani o maddi varlık üzerinde hak görünür hale gelmiş olmalıdır. Bu cisme örnek olarak kağıt, tahta, metal gösterilebilir. Optik elektronik partörün, örneğin PTT'nin tele-faks veya chipkartıda bu cisme örnektir¹. Senet üzerindeki imzanın elyazısı ile atılması gerekir. **HUMK m. 288'e** göre bir hakkın düşürülmesi, devri, değiştirilmesi, yenilenmesi, ertelenmesi, ikrarı ve itfası amacıyla yapılan hukuki işlemlerin, yapıldıkları zamanki miktar ve değerleri dört yüz milyon lirayı (400 YTL) geçtiği takdirde senetle ispatlanması gerekir. Dolayısıyla her ne kadar kanunda senedin tanımı yapılmamış olsa da bu madde ile senedin ne şekilde yapılacağı

*Eskişehir Barosu, Stajyer Avukat.

¹Gültekin, Özkan: Kıymetli Evrakın Zıya ve İptali, Ankara 2002, s. 23.

konusunda bilgi sahibi olmakla beraber senedin hukuki işlemlerin ispatlanmasına aracılık ettiğini ve bu sebeple önemli delil vasıtalarından biri olduğunu anlamış bulunuyoruz.

3) KIYMETLİ EVRAK NEDİR?

Türk Ticaret Kanununda kıymetli evrakın tanımı **557. maddede** yapılmıştır. Bu maddeye göre *“kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunlarda mündemiç olan hak senetten ayrı olarak dermeyan edilmediği gibi başkalarına da devredilemez.”*

Öyleyse kıymetli evrak bir senettir ve kıymetli evrakı, adi borç senetlerinden ayıran bir takım özellikler vardır. **557. maddede** de belirtildiği gibi kıymetli evrakta, senet ile senette yer alan hak birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğu halde adi borç senetlerinde böyle bir özellik yoktur. Ayrıca kıymetli evrakta adi borç senetlerinin aksine sıkı sıkıya şekle bağlılık söz konusudur. O halde kıymetli evraka ilişkin bir hakkın kullanılabilmesi, ancak bir senedin varlığı halinde mümkündür.

4) ADİ BORÇ SENETLERİ VE İPTALİ

Adi senet, resmi makam veya memurlarının katkısı olmaksızın hazırlanmış olan ve kıymetli evrakın taşınması gereken şekli şartları taşımayan borç senedir. Dolayısıyla yazımın başında da belirttiğim gibi adi borç senetlerinin zayi olması halinde **Borçlar Kanunu 89. madde** uygulanır. Bu maddeye göre alacaklı senedini zayi ederse borçluya başvurur. Borçlunun, alacaklıya ödeme yapabilmesi için alacaklının, senedi zayi ettiğine dair, noter tarafından düzenlenmiş veya onanmış bir belgeyi borçluya vermesi gerekir. Bu belgeyi borçluya vermediği müddetçe borçlu ödeme yapmaktan kaçınabilir. Görüldüğü gibi Kanun, alacaklıya kıymetli evrakta olduğu gibi mahkemeye başvurup da senedin iptalini isteyebilme hakkı vermemiştir. Senedin iptali sadece kıymetli evraklara özgü bir yoldur.

5) ÇEKTEN CAYMA VE ÇEKİN ÖDENMESİNİN MEN OLUNMASI

Çekten cayma ve çekin ödenmesinin men olunması Türk Ticaret Kanununda yer alan ve sadece keşideci lehine düzenlenmiş olan hususlardır. Konumuzla bağlantılı olması sebebiyle, bu hususlardan kısaca bahsetmek doğru olur. **Borçlar Kanununun 461. maddesinin ikinci fıkrasına** göre, muhatap havaleyi kabul ettiğini bildirinceye kadar, havale eden, havaleden cayabilir. Çekte kabul söz konusu olmadığına göre keşideci, havaleden vazgeçtiğini her zaman muhataba bildirebilir. **Türk Ticaret Kanununun 711. maddesinde** de aynı durum düzenlenmiştir. Kanunda çekten cayma ile kastedilen

keşidecinin muhataba karşı havaleden rücuudur; yoksa, lehtar ve cirantalara karşı cayma söz konusu değildir. Lehtarın ve cirantaların kendilerinden önce gelenlere karşı hakları, çekten cayılmış olmasına rağmen, müracaat haklarına ilişkin hükümler çerçevesinde saklı kalır. Keşideci çekten cayabilir ancak bu cayma ancak ibraz müddeti geçtikten sonra hüküm ifade eder.

TTK'nın m. 711/III. fıkrasına göre “*keşideci, çekin, kendisinin veya üçüncü bir kimsenin elinden rızası dışında çıkmış olduğu iddiasında ise, muhatabı çeki ödemekten menedebilir.*” Çekten caymadan farklı olarak burada ibraz süresinin geçmiş olup olmamasının önemi yoktur. Muhatap, keşidecinin bu talebine kesinlikle uymakla yükümlüdür. Bu yasağa rağmen ödemede bulunursa, yapmış olduğu ödemeden dolayı sorumlu olur. Çekin ziyai halinde hamilin senedin iptali yoluna başvurması mümkün iken keşidecinin başvuracağı tek yol 711. maddede düzenlenmiştir. Ancak, buna rağmen uygulamada keşidecinin de iptal davası açtığı görülmektedir. Yargıtay kararlarına da yansıyan bu durum karşısında, Yargıtayın 18.06.1990 tarihli bir kararında: “*Türk Ticaret Kanununun 730/20. maddesi uyarınca, çeklerde uygulanması gereken aynı kanunun 669 ve onu izleyen maddelerinde olduğu gibi, çekin ziyai nedeniyle iptal davası açma hakkı lehtar ve hamile tanınmış bir hakttır. Keşidecinin bu yasal hükümlere dayanarak iptal davası açmak hakkı yoktur.*” sonucuna ulaşılmıştır.

O halde çekin iptali sadece hamiller lehine tanınmıştır. Keşidecinin, çekin ziyai halinde başvuracağı yollar, çekin ödenmesinin men'i ve çekten caymadır.

6) KIYMETLİ EVRAKIN ZIYAI VE İPTALİ

“Zıya”ya da “zayı olma” kelimeleri kaybolma ve yitirme kavramlarını kapsar. Kıymetli evrakın ziyasından ise ne anlaşılması gerektiği Kanunumuzda açıklanmış değildir. Bazı maddelerde “zıya”, bazı maddelerde “*senedin elden çıkması*” ifadeleri kullanılmıştır (TTK m. 563, m. 669). Ancak, senedin elden çıkmasını da zıya kavramı içinde değerlendirebiliriz. O halde “zıya” senedin hak sahibinin rızası dışında elinden çıkması, yırtılması, harap olması gibi sebeplerle kullanılamaz hale gelmesidir. Kıymetli evrakın zayı olması halini iki başlık altında değerlendirebiliriz:

1) *Senedin zilyetliğini kaybetme*

2) *Senedin hasara uğraması*

²Yargıtay 11. HD 18.06.1990 tarih ve E. 1989/4807. ve K. 1990/4817.

Senedin zilyetliğini kaybetme hallerine senedin çalınması, kaybolması girer. Hamilin senedin zilyetliğini başkasına vermesinde rızası olsa bile bu rıza hata, hile gibi yollarla alınmışsa bunu da ziyanın içinde değerlendirmek gerekir³.

Senedin hasara uğraması ise karalanması, bozulması, yırtılması veya üzerine yazılan yazının mürekkebinin dağılması sonucu senedin içeriğinin ne olduğunun anlaşılabilmesidir.

Bütün bu hallerde hamil, senedin iptali yoluna başvurarak hakkını senetsiz olarak ileri sürme veya yeni bir senet düzenlenmesini isteme hakkına kavuşur. Senedin iptalini istemenin de bir takım şartları vardır. *Bu şartlar:*

a) Senedin zayi olması:

TTK'nun 563. maddesine göre kıymetli evrakın iptaline mahkemece karar verilebilmesi için zayi olması gerekir. Senedin ziyayı, senedin hamilin elinden iradesi dışında çıkmış olduğunu ve kimin elinde olduğunu bilinmediğini ifade eder. Senette nelerin yazılı olduğunu bilinmesi bir şeyi değiştirmez. Hamilin hakkını talep edebilmesi ancak senedin varlığı halinde mümkündür.

b) Senette yer alan hakkın varlığını sürdürüyor olması:

Senedin iptaline karar verebilmek için, senedi zayi eden eden ve iptal talebinde bulunan davacının senette yer alan hakkının sona ermemiş olması lazımdır. Örneğin, bu hak ödeme sonucunda ortadan kalkmışsa, senedin iptali yoluna başvurulamaz. Zayıllığı senette yer alan hakla ilgisi yoktur. Zayi olan senettir, hak varlığını devam ettirir.

c) İptali talep edenin senette yer alan hakkın sahibi olması:

Zayıllık neticesinde senedi ibraz edemeyen şahsın, o senette yer alan hakkın sahibi olması lazımdır. Ancak bu durumda iptal davası açabilir. Kural olarak senedin maliki kimse, senette yer alan hakkın sahibi de odur. Hak sahipliğini zilyetliği de kapsayacak şekilde genişletirsek, hırsızın dahi iptali talep edebileceği sonucuna ulaşırız. Ancak, Ticaret Kanununun ilgili hükümlerinde meşru hamillikten söz edildiğinden dolayı, hırsızın bu davayı açması mümkün değildir⁴ (TTK m. 563). **TTK 598. maddesine** göre “*bir poliçeyi elinde bulunduran kimse, son ciro beyaz ciro olsa dahi kendi hakkı müteselsil ve birbirine bağlı cirolardan anlaşıldığı taktirde salahiyyətli hamil sayılır*”. Buna göre iptal davasını açacak olan meşru hamil, 598. madde de belirtilen hamildir.

³Öztürk, Hanife: Kıymetli Evrakın Ziyayı ve İptali, Ankara 1990, s. 10.

⁴Öztürk, a.g.e., s. 23.

Zayıllık neticesinde senedi eline geçiren, mahkemeye senedi iade edebilir. Bu durumda mahkeme hamile, TTK'nun 675. maddesindeki istirdat davasını açması için süre verir. Hamilin senedi geri alabilmesi için senedi iktisap edenin bu iktisabında kötü niyetli ve ağır kusurlu olması gerekir.

Yargıtayın 01.02.2001 tarihli bir kararında bu duruma değinilmiştir⁵:

“Davacı tarafın istirdadını istediğı çeklerde, ciranta olarak imzasının bulunduğı anlaşılmalıdır. Davalıda araya başka cirantalar girmek suretiyle ve ciro silsilesinde bir kopukluk olmaksızın bu çeklerin yetkili hamili görünümündedir. TTK'nun 704.maddesi uyarınca, çek herhangi bir surette hamilin elinden çıkarsa, ister hamile yazılı olsun, ister ciro suretiyle nakledilebilen bir çek bahis mevzuu olup da, hamil, hakkını 702.maddeye göre ispat etsin, çek eline geçen yeni hamilin çeki kötü niyetle iktisap ettiği veya iktisapta ağır kusuru olduğu ispat edilmedikçe çeki geri vermek yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bu konudaki ispat yükü ise, kötü niyet veya ağır kusur vakıalarının varlığını iddia eden tarafa düşmektedir”.

d) Senedin zilyetliğinin yeniden iktisabının mümkün olmaması:

Senedin iptali, senedin kaybı halinde alacaklı lehine öngörülen bir çaredir. Bu sebeple, senedin kaybının geçici olmaması gerekir. Eğer senedin kimin elinde olduğu biliniyorsa yani zilyetliğinin yeniden kurulabilmesi mümkünse iptal davası açılmaz. Ancak, bu kimseye karşı istirdat davası açılabilir. İstirdat davası TTK' nın 675. maddesinde belirtilen davadır. Yukarıda da belirttiğim gibi, bu davanın açılabilmesi için senedi elinde bulunduranın kötü niyetli ve ağır kusurlu olması gerekir. Çünkü, kıymetli evrakın diğer menkul mallara göre tedavülünün kolay olması sebebiyle iyi niyetli kimselere de bu davanın açılmasını sağlamak kıymetli evraka duyulan güveni sarsar. Dolayısıyla senedin kimin elinde olduğunun bilinmediğı hallerde başvurulacak yol senedin iptali yoludur.

e) Senedin iptalinin mümkün olması:

Bütün senetlerin Türk Ticaret Kanunundaki hükümlere göre iptali istenemez. Daha önce de bahsettiğim gibi adi borç senetlerinin zayıllığında Borçlar Kanunu 89. madde uygulanır. Türk Ticaret Kanunu yalnızca kıymetli evrakın iptalini düzenlemiştir. Ancak bazı kıymetli evraklarda iptal edilemez. Örneğin hamile yazılı bir senet olan milli piyango biletinin iptali istenemez.

⁵ Öztürk, a.g.e., s. 23.

Senedin iptali davasında bu şartların varlığının ispatı, davacıya aittir. Mahkeme senedin zayi olduğunu kuvvetle muhtemel görürse senedin iptaline karar verecektir.

İptal davalarının hasımsız açılması zorunludur. Bunun mahkeme tarafından re'sen gözetilmesi gerekir. **03.05.1993 tarihli Yargıtay kararında** da bu konuya değinilmiştir:

“TTK'nın 563 ve devamı maddelerine göre açılan zayi nedeniyle iptal davasının hasımsız açılması doğrudur. Verilen iptal kararı, keşideci müdahil yönünden maddi hukuk itibarıyla kesin hüküm niteliği taşımadığından ve davacının bu iptal kararı ile keşideci müdahile müracaat etmesi halinde müdahilin davaya cevap ve savunma hakkı doğacağından ve verilen iptal kararı halen müdahil aleyhine bir sonuç hasıl etmediğinden
....”⁶

7) KIYMETLİ EVRAK TÜRLERİNE GÖRE KIYMETLİ EVRAKIN İPTALİ

a) Emre yazılı senetlerin iptali:

TTK'nın 736. maddesine göre emre yazılı senet, emre yazılı olan veya kanunen böyle sayılan kıymetli evrağa denir. Kanunda doğrudan doğruya emre yazılı senetlerin iptalini düzenleyen hükümler yoktur. Türk Ticaret Kanunu emre yazılı senetlerin iptaline poliçe, bono, çek ile ilgili hükümlerde yer vermiştir. TTK'nın 743. maddesinin birinci fıkrası uyarınca cirosu kabil senetlerde iptal kararı ve senedi elinde bulunduranın onu iade ile mükellef olması hususlarında poliçelere ilişkin hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir. Buna göre **TTK'nın 743. maddesinde** belirtildiği gibi emre yazılı olmak koşulu ile konişmento, makbuz senetleri, taşıma senedi, varant, emre yazılı olarak düzenlenmiş deniz ödincü senedi, emre yazılı havele, emre yazılı ödeme vaadleri, bono, çek, emre yazılı menkul kıymetler poliçenin iptali hakkındaki hükümlere tâbidirler.

Bir emre yazılı senet zayi olduğunda hamilin yapacağı ilk iş; mahkemeye başvurarak borçlunun ödemededen men' i hususunda bir karar almaktır (TTK m. 669/1). Ödemededen men kararı bir tür önleyici tedbirdir ve önleyici tedbir talep edildiğinde hamilin, senedin niteliklerini mahkemeye bildirmesi ve eğer varsa suret veya fotokopilerini eklemesi gerekir yani senedi ferdileştirmelidir. Önleyici tedbiri talep etme hakkı senet üzerinde hak sahibi olan şahsa aittir. Mahkeme kendiliğinden önleyici tedbire karar veremez. Çünkü, senedin iptali ve önleyici tedbir talebi kamu düzenine ilişkin bir durum değildir. Önleyici tedbir kararı ile senedin hak sahipliğini teşhis fonksiyonu kalkmış olur. Borçlu senedi elinde bulunduran fakat hak sahibi olmayan şahsa karşı ödemedede bulunamaz.

⁶Yargıtay 11. HD 03.05.1993 tarih ve E. 1992/3032 ve K. 1993/3074.

Bulunduğu takdirde borcundan kurtulmuş sayılmaz. Ancak, ödemenin men'i için dava açan şahsın hak sahibi hamil olmadığını ispat ederse borcundan kurtulmuş olur⁷.

Önleyici tedbirin devam süresi hakkında da Kanunda açık bir düzenleme yoktur; yani bu süreyi belirleme yetkisi mahkemenin taktirindedir. Eğer, emre yazılı senedin kimin elinde olduğu biliniyorsa mahkeme bu kimseye "*istirdat davası*" açılması için süre verir, bu süre boyunca önleyici tedbir devam eder. Sürenin sonunda dava açılmamışsa "*ödeme yasağı*" mahkeme tarafından kaldırılır. Eğer kimin elinde olduğu bilinmiyorsa, mahkeme ilan yoluyla senedi eline geçireni, belirli bir müddet içinde senedi getirmeye davet eder. Bu süre boyunca da önleyici tedbir devam eder.

Eğer senedi elinde bulunduran gelirse, mahkeme senet alacaklısına dava açması için süre verir. Bu süre boyunca dava açılmazsa, mahkeme bu önleyici tedbiri kaldırır. Görüldüğü gibi önleyici tedbirin devam süresi kanun maddelerini yorumlamak suretiyle mahkemenin taktirine bırakılmıştır.

Senedin kimin elinde olduğu bilinmiyorsa, açılacak olan dava senedin iptali davasıdır. TTK 675. madde de düzenlenen istirdat davası, ancak senedin çalınması veya kaybolması hallerinde açılırken iptal davası senedin herhangi bir kimsenin eline geçmesinin mümkün olmadığı zayıf hallerinde de açılabilir. Örneğin, senedin yanması veya harap olması hallerinde istirdat davası açmanın anlamı yoktur. Ama iptal davası açılabilir. **İptal davası TTK'nın 669 ve devamı maddelerinde** düzenlenmiştir. İptal talep edebilmek için hak sahibi, senedin elinde iken zayıf olduğunu kuvvetle muhtemel gösteren delilleri mahkemeye sunmalıdır (TTK.m. 671/II). Bu davada ispat yükü davacıya aittir. Çünkü, iptal davası çekişmesiz yargıya ait bir davadır ispat yükünün davacıda olması son derece doğaldır. Bu davada yetkili mahkeme ise, ödeme yeri mahkemesidir. Çünkü, en güvenilir ve kuvvetli deliller ödeme yerinde bulunur.

Davacının senedin zayıf olduğunu inanılır şekilde ispatlaması gerekir. Mahkemeye sunulan delillerle, davacının iddiasının kesinlikle doğrulanması şart değildir. Mahkemenin senedin zayıf olduğunu kuvvetle muhtemel görmesi yeterlidir. Senette para ile ifade edilebilir bir hak, bir hukuki işlem olduğundan **HUMK madde 288 ve devamı** burada da uygulama alanı bulacak ve senetle ispat zorunluluğu geçerli olacaktır. Bu davada davalı taraf olmadığından mahiyeti icabı yemin delili mahkemede geçerli olmayacaktır. Ancak, hukuki işlem niteliğinde olmayan fiili durumların her türlü delille ispatı mümkün olduğuna göre senedin hamilin rızası dışında elinden çıkması da fiili bir

⁷ Öztan, Fırat: Kıymetli Evrak Hukuku, B. 2, Ankara 1997, s. 291 vd.

durum olduğundan bunun ispatında tanık deliline başvurulabilir. Yargıtay da bir kararında bonoların düzenlenmeleri ve yırtılmaları olgularının tanıklarca doğrulanmasını kararına dayanak yapmıştır⁸.

Davacının ileri sürdüğü delillerden mahkeme senedin zayı olduğunu kuvvetle muhtemel görürse senedi eline geçirenin belirli bir süre içinde senedi mahkemeye getirmesi için ilan yapar (TTK m. 672).

İlanda senedin getirilmediği takdirde iptal edileceği ihtar edilir. Bu ilan üzerine senet mahkemeye getirilebilir. Bu durumda mahkeme davacıya senedi getiren aleyhine istirdat davası açması için süre verir. Davacı istirdat davası açmaz veya açarda reddedilirse senet getirene geri verilir. Eğer ilanda verilen süre içinde senet getirilmezse mahkeme senedin iptaline karar verir (676/I). Verilen bu karar senedin içerisindeki hakkı etkilemez sadece senedin teşhis fonksiyonunu kaldırır.

b) Hamile yazılı senetlerin iptali:

Türk Ticaret Kanununun 570. maddesine göre hamile yazılı senet, senedin metin veya şeklinden, hamili kim ise o kimsenin hak sahibi sayılacağı anlaşılan kıymetli evrak çeşididir. Bu senetlerin iptali **TTK'nın 573-581. maddeleri** arasında düzenlenmiştir.

Hamile yazılı senetlerde emre yazılı senetlerden farklı olarak ancak iptal talep edilmişse önleyici tedbir istenir. Yani ilk olarak senedin iptali istenmelidir, sadece ödeme yasağı kararı verilmesi istenemez. **TTK m. 574'de "dilekçe sahibinin talebi üzerine"** denildiğine göre iptal talebini içeren bir dilekçe ile başvuruda bulunmak gerekir. Önleyici tedbir talebinin en erken iptal talebi ile birlikte yapılabilmesi uygulamada bir takım sıkıntılar çıkarmaktadır. Buna göre senedin kimde olduğunun bilinmesi halinde istirdat davası açmak gerekeceğinden, iptalin talep edilememesi dolayısıyla da önleyici tedbir kararının alınamaması sonucunu doğuracaktır. Ancak, Ticaret Kanununun 574.maddesi çok açık olduğundan iptal talebinden önce önleyici tedbir alınması mümkün değildir. Hamile yazılı senetlerde, senedin kimde olduğunun bilinmesi halinde, istirdat davası açılması konusunda bir hüküm yoktur. Ancak, bu tür senetler içinde, bu imkânın tanınması ve emre yazılı senetlerde olduğu gibi, davanın açılması için süre verilmesi uygun olur⁹.

Senedin sahibi, senede zilyet olduğunu ve zayı ettiğini kuvvetle muhtemel gösterecek delilleri mahkemeye sunmalıdır. (TTK m. 573/III) Mahkeme davacının

⁸Yargıtay 11 HD 22.10.1981 tarih ve E. 1981/3917 ve K. 1981/4331.

⁹Poroy, Reha/ Tekinalp, Ünal: Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, B. 15, İstanbul 2001, s. 10.

senede zilyet olduğunu ve onu zayi ettiğini kuvvetle muhtemel görürse, belli olmayan hamili ilan yolu ile senedi belli bir süre içinde mahkemeye iade etmesini aksi halde senedi iptal edeceğini ihtar eder. Bu sürenin altı aydan az olması mümkün değildir (TTK m. 575). Bu süre içinde senet getirilirse, dilekçe sahibine dava açması için süre verir. Bu dava istirdat davasıdır ve sadece kötü niyetli hamillere karşı açılır. Senet getirilmezse mahkeme iptal kararı verir ve bu karar emre yazılı senetlerin aksine ilan edilir. Hamile yazılı senetlerde yetkili mahkeme borçlunun ikamet ettiği yer mahkemesidir. Hamiline yazılı bazı senetlerin iptali istenemez. Yani genel şartlar arasında saydığımız senedin iptalinin mümkün olması şartı özellikle hamile yazılı senetlerde kendini gösterir. Örneğin, milli piyango biletleri, banknotlar hamile yazılı olmalarına rağmen iptal edilemezler.

c) Nama yazılı senetlerin iptali:

TTK'nın 566. maddesine göre nama yazılı senet, belli bir şahıs namına yazılı olup da onun emrine kaydını ihtiva etmeyen ve kanunen de emre yazılı senetlerden sayılmayan kıymetli evraka denir.

Nama yazılı senetlerin zıya halinde senedin hak sahibinden başka birine ödenmesi tehlikesi hamiline yazılı senetlere göre daha azdır. Çünkü, senedin ödenmesi için borçluya başvuran kimsenin hak sahibi olduğunu da ispatlaması gerekir. (TTK m. 567/II)

Nama yazılı bütün kıymetli evraklar iptal edilebilir. Hamile yazılı senetlerin aksine kanun koyucu nama yazılı senetlerde böyle bir sınırlama getirmemiştir. Ancak, nama yazılı senetlerin iptalinde, kanunun atfı ile hamile yazılı senetlerin iptali ile ilgili hükümler uygulanır. Bu kuralın uygulanmadığı hallerde vardır. Örneğin, kanunen emre yazılı olan poliçe, bono, çek gibi kıymetli evraka “*emre değildir*” kaydı konularak nama yazılı hale getirilebilir. Ancak, buna rağmen bu tip senetlerin iptali hamiline yazılı senetlerin iptaline ilişkin hükümler değil, poliçenin iptaline ilişkin hükümler uygulanır.

Nama yazılı senetlerde senedin iptalini isteyen kişinin hâkimi sadece senet üzerinde bir ayni hakkı bulunduğu değil aynı zamanda senedin kendi veya halefi olduğu bir şahıs namına düzenlendiğini de ikna etmesi lazımdır¹⁰. Bunun dışında bu senetlerin iptalinde uygulanacak yöntem, yukarıda bahsettiğim gibi hamile yazılı senetlerde uygulanan yöntem gibidir.

¹⁰ Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 291 vd.

8) KIYMETLİ EVRAKIN İPTALİNİN SONUÇLARI

Mahkeme tarafından verilen kıymetli evrakın iptal kararı üzerine, **TTK'nın 564. maddesinde de** belirtildiği gibi, hak sahibi hakkını senetsiz olarak ileri sürebilir veya kendisine yeni bir senet düzenlenmesini isteyebilir. Bu durumda iptal kararının biri **olumlu** biri de **olumsuz** olmak üzere iki sonucu vardır:

a) İptal kararı borçluya karşı, davacının hak sahipliğinin teşhis imkânı verir. Davacı hakkını senetsiz olarak da ileri sürebilir. Bu olumlu sonucudur.

b) İptal kararı ile senedin teşhis fonksiyonu ortadan kalkmaktadır. Borçlu kendisine senet verilse bile ödeme yapmaktan bu karara dayanarak kaçınabilecektir. Bu da olumsuz sonucudur.

Mahkemenin vermiş olduğu bu karar maddi anlamda kesin hüküm oluşturmaz. Bu kararlar hakkın niteliğinde ne bir azalma, ne de bir artma gerçekleşir. İptal kararı sadece şekli bakımdan hüküm ve sonuç doğurur yani şekli bakımdan iptali talep edenin hak sahipliği sıfatını tespit eder. Ayrıca bu karar, davacıya, senet içeriği hakkında ayrıca kanıtlamak kaydı ile sadece senet borçlusuna başvuru hakkı sağlar, senetten dolayı çeşitli sıfatlarla (lehtar, ciranta, v.b) rücu mekanizmasında sorumluluk altına girmiş kişilere başvuru hakkı sağlayamaz¹¹. Alınan iptal kararına veya ödemenin men'i kararına rağmen borçlu üçüncü kişiye ödemedede bulunmuş ise bundan dolayı sorumlu olur ve borcundan kurtulmuş sayılmaz.

İptal kararı verildikten sonra piyasada halen tedavül etmekte olan senedin *iyi niyetli iktisabı* mümkün olabilir. Bu durumda ne olacağı tartışmalıdır. Zayi eden hamil ile iyi niyetli üçüncü kişinin menfaatleri çatışır, böyle bir durumda iyi niyet tercih edilmeli ve bu iktisap geçerli sayılmalıdır. Bu nedenle iyi niyetli üçüncü kişi, borçlu ile iptal kararı alan kişiye karşı eğer yeni senet verilmişse istihkak; yeni senet verilmemişse ifanın kendisine yapılmasını isteyebilir. Eğer ifa yapılmış, borçlu iptal kararı alan hamile ödemedede bulunmuşsa iyi niyetli müktesip sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre hamile başvurarak ifanın kendisine iadesini isteyebilir¹².

Sonuç olarak kıymetli evrakın zayi olması sebebiyle iptali, zayilik neticesinde doğacak olan tüm olumsuz sonuçları ortadan kaldıracak bir yöntemdir ve ticari hayatta kıymetli evraka duyulan güvenin sarsılmasını engelleyecek bir rol üstlenir. Hazırladığım

¹¹ İmregün, Oğuz: Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 1995, s. 32 vd.

¹² Öztürk, Kıymetli Evrakın Ziyai ve İptali, s. 96.

bu yazı ile ticari hayatta çabukluğu ve güvenilirliği sağlayacak olan kıymetli evrakların, her hangi bir sebeple zayi olmaları halinde ne tür yollara başvurulacağı konusunda, kanundaki düzenlemeler doğrultusunda bilgi vermeye çalıştım¹³.

¹³ Bu yazıyı hazırlamamda bana yardımcı olan 2. Asliye Hukuk Hâkimi Sayın Fuat Türker'e teşekkür ederim.